

nunquam eveniat contrarium. Nec video theologicum principium, quod nos cogat, majorem necessitatem operandi malum voluntati obstinatae et damnatae tribuere. Si quis tamen putet illam esse admittendam, necesse est, ut non solum carentiam omnis auxilii gratiae, sed etiam denegationem generalis concursus ad actus simpliciter bonos damnatis attribuat, quod (ut supra dixi) improbable non est.

24. *Ad confirmationem replicae in num. 29 sumptam ex Sap. 5.* — Omnia vero exempla, quae hactenus in superioribus a nobis in contrariam partem inducta sunt, quaeque non solum de possibili, sed etiam de facto procedunt, nihil omnino ad rem faciunt, nec quidquam ex eis ugeri potest. Nam in loco Sapientiae nullus actus voluntatis habens speciem boni damnatis tribuitur, praeter poenitentiam. Reliqua enim omnia, quae in illo capite describuntur, ad intellectum, et cognitionem spectant. Nimirum quod damnati ipsa rerum experientia convicti, et coacti suum errorem, et stultitiam fateantur: in qua cognitione nulla est bonitas, vel malitia moralis, sed (ut ita dicam) necessitas naturalis, qualis in ea fide invenitur, de qua dixit beatus Apostolus Jacobus, in Canonica sua Epistola, cap. 3, *dæmones credunt, et contremiscunt*, vel qualis est in remorsu perpetuo conscientiae, de quo scriptum est, *vermis eorum non moritur*. Semper enim praedicta convicti cognitione a propria conscientia reprehenduntur, non laudabili reprehensione, sed coacta. Poenitentia vero quae inde sequitur, non solum fructuosa non est, ut supra docui, verum nec est moraliter bona, quia non est ex honesto motivo, nec ex odio peccati propter turpitudinem ejus, sed propter incommoda, et mala poenae, quae ipsis attulit, ut ex verbis ejusdem Sapientis manifestum est, unde pertinet ad timorem mere servilem, et inordinatum.

25. *Item ad sumptam ex parabola Lucae.* — De alio vero loco Lucae, capite 16, peculiaris aliqua et difficilis agitur controversia, an scilicet tota illa CHRISTI narratio historica sit, aut habeat mixtam parabolam: multi enim hoc posterius docuerunt, quos refert, et sequitur ibi Maldonatus; qui addit, quamvis caetera, quae pertinent ad personas Lazari et divitis, et actiones eorum, tam in hac vita, quam in alia, historica sint, nihilominus illam partem ultimam, de petitione, et sollicitudine divitis pro quinque fratribus fuisse parabolice a Christo additam. Quod si hoc verum est, cessat exemplum, nullumque argumentum inde deduci

potest. Defendendo autem illam fuisse historiam etiam quoad illam partem, communis responsio est, divitem non ex amore, vel misericordia fratrum; sed ex amore sui petitionem illam fecisse, timebat enim ne, si fratres in illum locum pervenirent, ejus tormenta inde auferentur, ut ibi sentit Beda, et Gregorius, hom. 40, in Evang., vel etiam id facere potuit ex odio DEI, ne de suis etiam fratribus vindictam sumeret.

26. *Cur si damnati semper male operantur non auferantur eorum poenae.* — Sed dicit tandem aliquis, si daemones semper male operantur, et libere; ergo semper augmentum poenae merentur, et sic perpetuo acerbius punientur, quod dicendum, non est. Quia *ubi ceciderit lignum, ibi erit*. Sed in hoc puncto theologorum omnium, in 4, dist. 50, consensus est, damnatos per opera, quae extra viam faciunt, non mereri augmentum poenae essentialis damni, aut sensus. Et ratio eorum est, quia jam sunt in termino, et mereri, aut demereri, sunt proprietates operum viatorum, non eorum, qui ad terminum pervenerunt. Unde autem oritur quod ille sit status termini, et non viae, varie explicatur. Dicendum vero est, habere hoc fundamentum in perpetuitate status, cum impotentia tendendi ad beatitudinem: constitutum autem, et consummatum (ut sic dicam) esse per divinam ordinationem, ut agentes de merito in tractatu de Gratia, libro duodecimo, capite quinto decimo, latius dicemus: nam oppositorum proportione servata eadem est ratio.

CAPUT XII.

UTRUM DÆMONES AB IGNE CORPOREO ET SENSIBILI TORQUEANTUR.

1. *Simile dubium pro praesenti capite et sequentibus in tomo de Poenitentia, disp. 45, sect. 2 et 3.* — Explicuimus poenam damni, et cum illa caeteras spirituales, vel (ut ita dicam) mentales poenas, et incommoda declaravimus, solumque obiter aliquid de poena sensus attigimus, vel potius supposuimus: superest igitur, ut de illa ex professo tractemus. Dicitur haec poena sensus, non quia per actus sensuum, vel potentiam sensitivam sustineatur, sed quia causam et originem habet ab aliquo sensibili corpore, quod causa est hujus poenae; et ideo quatuor supersunt de hac poena explicanda. Unum est an revera ab igne corporeo procedat, aliud est quomodo ab eo fiat, tertium est, an tantus sit dolor inde resultans in damnato,

ut nullam suam delectationem patiat, quantum erit de loco, in quo daemones hanc poenam patiuntur.

2. *Philosophi ignis cruciatum apud inferos irridebant.* — Antiquus ergo fuit error dicentium ignem, qui daemones cruciare dicitur, non esse verum, et proprium ignem, sed per metaphoram sic appellari, ac subinde non per realem actionem, sed per apprehensionem spiritus torquere. Tribui solet hic error Pythagorae apud Ovidium, in *Metamorph.*, Epicuro apud Lactantium, lib. 7, cap. 7, et Senecae, epist. 24, ad Lucillum, et in consolat. ad Marciam, cap. 19 et 20, Ciceroni in *Tusculan.*, Plino, lib. 2, *Histor.*, cap. 65, quem secutus est Avicenna, lib. 9 *Metaphysicae*, cap. ultim., ut refert D. Thomas, in 4, dist. 44, quaest. 40, art. 2, alias, quaest. 97. Addit, art. 5, q. 26, de *Verit.*, a. 4, et refert Algazelus. At vero isti philosophi inferni locum, et omnes poenas vitae futurae negabant, fabulosa putantes omnia, quae de illis dicuntur, ac subinde non solum verum ac proprium, sed etiam metaphoricum ignem inferni deridebant. Qui error contra divinam est providentiam, et ideo in aliis locis impugnatur. Nunc autem tanquam certum supponimus puniri daemones, et damnatos in alio saeculo, et quamdam illorum poenam ignis nomine in sacra Scriptura significari; et ideo solum de veritate illius ignis inquirimus.

3. *Supposito ex fide dari ignem cruciantem damnatos, cujusmodi sit, queritur.* — *Opinio Catherini gravissimam inferni poenam dici metaphorice poenam ignis.* — Arguitur primo pro Catherino ex variis locis Scripturae. — In quo puncto Philo, in lib. de Congressu eruditionis causa, dixit, ignem cruciantem damnatos non esse, nisi vermum conscientiae. Et multi ex haereticis, et Lutheranis hunc errorem secuti sunt: ut refert Jodocus Coccius, in *Thesaur.*, lib. 40, art. 7, in principio. Et ex Catholicis Catherinus, in lib. de praem. Bonor. et supplic. Malor., ausus est dicere, ignem inferni non esse verum ignem sensibilem, atque corporeum, sed esse spiritualem poenam, quae per metaphoram et analogiam ignis vocatur, ut homines acerbiter illius poenae aliquo modo apprehendant, quia in rebus sensibilibus nihil est, quod acerbius, quam ignis cruciare videatur. Et hanc sententiam videntur probare scolastici, qui cum Avicenna supra, dixerunt, spiritus non cruciari a vero igne, sed cogitatione vehementi torqueri, apprehendendo se pati poenam ignis, ac si illam revera paterentur. Pro qua sententia referri solent Albertus,

Bonaventura, Aegidius et Durandus, sed revera illam non docent, quantum ad praesens attinet, ut ex sequentibus patebit. Potestque haec sententia primo persuaderi ex Scriptura isto modo. Quia divina Scriptura loquens de igne, quo daemones cruciantur, sufficienter imo melius intelligitur metaphorice vocem *ignis* usurpando, quam proprie; ergo nullum fundamentum nobis relinquitur, ut illum esse verum ignem asseramus. Consequentia clara est; et antecedens probatur primo ex loco illo Luc. 16, ubi dives ille dicebat, *quia crucior in hac flamma*, ibidem autem de eodem divite dicitur: *Elevans oculos suos vidit Abraham a longe*, eumque dixisse ad Abraham: *Mitte Lazarum ut intingat digitum suum in aquam, et refrigeret linguam meam*; manifestum est autem oculos, digitum et linguam, non nisi per metaphoram animabus separatis tribui; ergo eodem modo intelligendum est metaphorice summi flammam, cum illa cruciari anima dicitur.

4. Secundo probatur ex illo Job., cap. 24: *Ad nivium calorem transeat ab aquis nivium, et usque ad inferos peccatum illius*. Ubi sive sit sermo de transitu a frigore peccatorum hujus vitae ad calorem poenarum inferni, sive de vicissitudine poenarum in ipso inferno, semper aquae nivium metaphorice ibi dicuntur, nec enim credibile est propriam poenam aquarum, et nivium esse in inferno, sicut etiam constat ex hac vita non fieri transitum a propriis aquis nivium; ergo similiter cum dicitur, *ad calorem nivium*, non proprie intelligitur de calore ignis, sed de aliqua poena, sic metaphorice declarata. Tertio sumitur argumentum simile ex illis Scripturae locis, in quibus dicuntur damnati morderi, et torqueri a vermibus Isaia 66: *Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur*. Quae verba de poenis damnatorum interpretatus est Christus Dominus Marci 9, dicens: *Bonum est tibi debilem introire in vitam, quam duos pedes habentem mitti in gehennam, in ignem inextinguibilem, ubi vermis eorum non morietur, et ignis non extinguitur*. Quae verba cogere videntur, ut de vermibus, et igne pariformiter intelligantur, quia de utrisque cum magna aequalitate proferuntur: sed vermis ex sententia omnium metaphorice sumitur pro spirituali remorsu conscientiae; ergo et ignis metaphorice intelligendus est, juxta illud Isaia 33: *Spiritus vester ignis vorabit vos*.

5. Quarto quia in sacra Scriptura poena ignis opponitur visioni beatificae tanquam summum malum summo bono; ergo per illum ignem

non intelligit Scriptura aliquod sensibile corpus: nam illius afflictio non potest esse summum malum, beatitudini sanctorum extreme oppositum. Antecedens probatur ex Matth. 25, ubi Christus verbis illis: *Venite, benedicti, possidete regnum, etc.*, opponit illa, *Ite, maledicti, in ignem æternum*. Unde D. Thomas 4, d. 50, quæst. 1, art. 4, ad 4, docet ibi nomine ignis omnem pœnam intelligi. Quinto Luc. 3, et Matt. 3, dixit de Christo Joannes, *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, et igne*, ubi cogimur ignem metaphorice interpretari, et damnamus hæreticos, qui ad litteram, ut verba sonant, locum intelligentes, ignis cauterium in baptismo adhibebant: cur ergo ignem pœnalem non etiam metaphorice interpretabimur? cum propria intelligentia absurditatem continere videatur.

6. *Arguitur secundo ex Patribus.*—Secundo principaliter argumentantur auctoritate Patrum. Nam Tertullianus, in Apolog., cap. 48, impossibile putat spiritualement substantiam ab igne corporeo pati: et Origenes quem divus Thomas, supra refert, in l. 2, Periarc., c. 20, alias 11, et hom. 9, in diversos Matthæi locos, circa finem, inquit: *Qui discedunt a Jesu, mittuntur in ignem æternum, qui alterius generis est ab hoc igne, quem habemus in usu*. Et deinde refert sententiam, quæ per ignem conscientiam, et remorsum ejus intelligit, et non reprobatur, *Dummodo*, ait, *non neget æterna supplicia*, et infra, *Ignis quoque juxta id accipiendus, quod et vermis, qui tamdiu habeat materiam, qua vorax flamma pascatur, et in hanc sententiam multa prosequitur*. Præterea Augustinus, l. 20, de Civitat., cap. 16, ait, *Cujusmodi ille ignis sit scire arbitror neminem, nisi cui Deus revelaverit*, et l. 21, cap. 10, inducens pro veritate ignis inferni verba illa divitis, *Quia crucior in hac flamma*, addit, *Dixerem utique, flammam illam esse corpoream, nisi convenienter responderi posset, talem esse illam flammam, quales oculi, qualis lingua, qualis digitus, ubi erant sine corporibus animæ*. Unde concludit: *Sic ergo incorporalis illa flamma, et illa guttula, qualia sunt somnia dormientium, etc.* Similemque sententiam indicat, l. 12, Genes., ad lit., cap. 32, ubi etiam locum gehennæ spiritualement vocat.

7. Præterea Hieronymus, Isa. 66, in finem, *Vermis*, ait, *qui non moritur, et ignis, qui non extinguitur, a plerisque conscientia accipitur peccatorum, quæ torquet in suppliciis constitutus*. Et postea verba Origenis supra citata transcribit, et tanquam sua tradere videtur.

Quod Rufinus in hoc puncto specialiter in Hieronymo notavit. Damascenus etiam, l. 4, de Fide, cap. ult., in fine, dixit: *flagitiosos homines, et spiritus in ignem æternum, non materia instar hujus nostri constantem, sed qualem Deus novit conjiciendos esse*. Unde etiam Gregorius, lib. 15, Mor., cap. 17, alias 14, circa illa verba: *Devorabit eum ignis*, ait, *Ignis corporeus, ut ignis esse valeat, corporeis indiget fomentis, non vero ignis gehennæ, cum incorporeus sit*. Denique Ambrosius, lib. 7, in Lucam, ad cap. 14, in illius § 3, ita concludit, *ergo neque corporalium stridor aliquis dentium, neque ignis aliquis perpetuus flammarum corporalium, neque vermis est corporalis*.

8. *Ex adductis testimoniis conficitur ratio pro sententia Catherini.*—Ex his ergo sic concluditur pro hac sententia ratio, quia ignis corporeus, vel nullo modo, vel non sine magnis miraculis potest spiritus cruciare, sed nihil est quod nos cogat, ut ignem illum corporeum esse fateamur, ut ostensum est; ergo Major facile persuadetur, tum quia corpus non potest naturaliter agere in spiritum: tum etiam quia spiritus non est capax caloris, et consequenter, nec doloris, qui ex vehementia caloris nascitur; tum etiam quia dolor, quem ignis conferre potest, tantum est sensibilis, spiritus autem non est capax doloris sensibilis: tum præterea quia ignis crucians dæmones eos comitatur quocumque ierint, alias qui in hoc aere versantur, non possent ab illo pati; non est autem verisimile, ignem corporeum cum dæmonibus moveri, alioqui obsessorum corpora combureret, vel miraculose actione in illa privaretur, et alia similia facile objici possunt, quæ in sequentibus attingentur.

9. *Catholica assertio ignem inferni esse verum, et non metaphoricum.*—Nihilominus certa et catholica sententia est, ignem inferni, qui paratus est diabolo et Angelis ejus, ut in illo crucientur, verum ac proprium ignem corporeum esse. Hic est communis consensus scholasticorum omnium, ut in discursu sequentium capitum videbimus, imo est communis sensus Ecclesiæ et catholicorum, ut experientia notum est. Fundatur autem præcipue in Scriptura, quæ ut efficaciter probet in hunc modum induci debet. Deus sepe in Scripturis pronuntiat spiritus, et homines damnatos igne perpetuo cruciandos esse; et tam frequenter hoc repetit, ut verisimile non sit metaphorice loqui, et generalis regula interpretandi Scripturas sacras ab Augustino et aliis Patribus tradita est, ut cum proprietate intelligantur;

quando sine absurdo possunt, ut revera in præsentiarum possunt; additque, Concilium Tridentinum, ses. 4, secundum communem Patrum sensum esse interpretandas. Patres vero communiter id in præsentia materia præstant; ergo in præsentia materia ita intelligendæ sunt, ac proinde certam nobis fidem faciunt ex testimonio Dei, quod ignis ille corporeus, et verus sit.

10. *Probatur jam primo ex Scriptura.*—Prior pars antecedentis ostenditur: nam Deuterom. 32, dicitur: *Ignis succensus est in furoribus meo, et ardebit usque ad inferni novissima*. Et Judith. 16: *Dominus omnipotens vindicabit in eis, in die Judicii visitabit illos. Dabit enim ignem, et vermes in carnes eorum*, Ps. 10: *Pluet super peccatores laqueos, ignis et sulphur, et spiritus procellarum, pars calicis eorum*. Eccles. 7: *Vindicta carnis impii ignis et vermis*, et cap. 21: *Stupa collecta synagoga peccantium, et consummatio illorum flamma ignis*, Isaïæ 3: *Quis poterit habitare de vobis cum igne devorante? Quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?* Matth. 3: *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur*; et idem, cap. 5, 13 et 18. Infernus, gehenna, ignis vocatur, et damnati dicuntur mitti in ignem æternum. Marc. 9: *In ignem inextinguibilem, ubi vermis eorum non moritur, et ignis non extinguitur*. Describiturque late Apoc. 14, 18, 19, 20 et 22, ubi infernus vocatur, *stagnus ignis ardentis et sulphur*. Præcipuum vero omnium testimonium est Matthæi 25: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et Angelis ejus*. Quia cum ibi sententia contra impios proferatur, propria etiam illorum pœna sine metaphora explicatur, et similes loci inveniuntur 1, 2, Thessal. 1, 2, Petr. 3, et in epist. Judæ. Tam constans ergo modus loquendi Scripturæ solum metaphoricum sensum non admittit. Præsertim cum proprius ex genere suo (ut sic dicam) præferendus sit, si commode possit, juxta regulam in altera parte antecedentis propositam, Scripturam proprie esse interpretandam, si absque inconvenienti possit, quæ sumitur ex Augustino, l. 8, Genes. ad litteram, cap. 2, et latius lib. 3, de Doctrina Christiana, cap. 10 et 11, quæ regula maxime locum habet, quando usus est frequens, et uniformis, et quando proprius sensus non solum inconveniens non habet, sed etiam ad bonos mores utilior est: utrumque autem in præsentia reperitur.

11. *Patres in sensu proprio et non metapho-*

ricæ accipiunt citata loca Scripturæ.—Venio ad tertiam partem antecedentis de consensu Patrum: ex illis enim multi eodem fere modo, quo Scriptura, loquuntur, sed in ipso absoluto loquendi modo proprie verba Scripturæ se intellexisse significant. Sic loquitur Justinus in Apologetico pro Christian. ad senatum. Maximus, Epist. ad Cubicularium in Thesaurio relatus. Arnobius, lib. 2, adversus Gentes. Paulinus, Epist. 31, et in carmine de obitu Celsi, non longe a fine: præsertim vero Cyprianus, in serm. de Ascens. Dom. sub finem: *Incorruptibiles flammæ, ait, nudum corpus allambent: ardebit purpuratus dives, etc., in proprio adipe frigæ libidines bullient, et inter sartagine, et flammis miserabilia corpora cremabuntur, etc.* Et in l. de Laud. Martyrii, c. 5: *Paradisus, inquit, Dei testibus floret, negatores gehenna complexa æternus ignis inardescit*. Latius vero, c. 12, veritatem exponit, dicens: *Sæviens locus cui gehenna nomen est, magno plangentium murmure, et gemitu, et eructantibus flammis, per horrendam spissæ caliginis noctem, sæva semper incendia camini fumantis expirat: globus ignium arclatus obstruitur, et in varios pœnæ exitus relaxatur. Tunc seviendi plurima genera, tum in se ipse convolvit, quidquid ardoris emissi eadem flamma cruciaret, etc.*

12. *Concinnunt Patres alii.*—Ad eundem modum Cyrillus Alexandrinus, Orat. de exitu animæ, quæ habetur in 2 tom., in fine homiliarum de igne inferni tanquam de vero, et corporali loquitur: prius dicens: *Propter corporis voluptates igni trador*, et postea late describens locum inferni corporeum, et tenebrosissimum. Unde subjungit: *Item qualis est gehenna ignis inextincti urentis, neque lucentis*. Multo vero clarius id docuit Gregorius, libr. 4 Dialog., c. 28, ubi sic inquit: *Sicut electos beatitudo lætificat, ita credi necesse est, quod a die exitus sui, ignis reprobos exurat*. Petrus vero interrogat: *Et qua ratione credendum est, quod rem incorpoream tenere ignis corporeus possit*, quod cap. 29, prosequitur. Et tandem diserte interrogat: *An ignis inferni corporeus sit*, et respondet: *Corporeum esse non ambigo*. Hieronymus, Epist. 59, ad Avitum, inter errores cavendos in libris Origenis, hunc ponit: *Quod ignis inferni non punit in suppliciis, sed in conscientia peccatorum*. Et in id ad Ephes. 5: *Nemo vos seducat*, vel ut ipse legit, *decipiat inanibus verbis*, inter hæc verba inania ponit eorum opinionem: *Quia dicunt non futura pro peccatis esse supplicia, nec extrinsecus adhibenda tormenta, sed ipsum peccatum, et con-*

scientiam delicti esse pro pœna, dum vermis in corde non moritur, et ignis in animo accenditur. In quibus verbis imprimis ponderandum est verbum illud *extrinsecus*, quod iterum repetit dicens, *sine cruciatuum forinsecus adhibitione*, significans præter internas pœnas, dari tormentum ab extrinseco agente proveniens, quæ pœna maxime ignis cruciatus esse potest. Unde in subsequentibus verbis sententiam Origenis damnat, illamque intelligit ad illa inania verba pertinere: *Propter quæ venit ira Dei in filios diffidentia*: quæ solum sunt verba sanæ doctrinæ contraria.

13. *Item alii*.—Præterea Augustinus, l. 12, de Civitate, cap. 9, utramque referens opinionem, scilicet, et quod ignis ille corporeus sit, vel conscientia remorsus animam urens: priorem præfert, quanquam pœnam ignis ad corpus potius quam ad spiritus referre videatur. In capite vero decimo, movet quæstionem, si ignis est corporalis, quomodo cruciet spiritus, et in summa respondet, etiamsi supponamus dæmones esset incorporeos, *nihilominus veris quamvis miris modis, etiam spiritus incorporeos posse pœna corporalis ignis affligi*. Et subjungit: *Adhærebunt spiritus incorporei corporeis ignibus cruciandi. Non ut ignes eorum junctura inspirentur, et animalia fiant, sed, ut dixi, miris, et ineffabilibus modis adhærendo, accipientes ex ignibus pœnam*. Unde cum postea dicit: *Incorporalem fuisse flammam, qua dices exarsit*, per flammam non intelligit ipsum ignem, sed effectum ejus in animam divitis, illa enim spiritualis esse potuit, licet ignis illam incendens corporalis sit. Quod satis in subsequentibus declarat, dicens: *At vero gehenna illa, quod etiam stagnum ignis, et sulphuris dictum est, corporeus ignis est*. Et hoc confirmat, cap. 11, et in serm. 181, de Tempore, alias serm. 59, in appendice, cap. 16, et sequentibus. Idemque videtur significasse Lactantius, lib. 7, cap. 2, dicens: *Tantam esse Dei potentiam, ut etiam incorporalia comprehendat, ut quemadmodum voluerit, afficiat*. Et infra dicit: *Angelos puniri inenarrabili quodam modo*.

14. *Item alii*.—Ambrosius etiam in Ps. 118, serm., seu Octonario 12, in principio, commendans confessorem in tormentis positum, ait: *Cogitantem mandata divina, illum ignem perpetuum, illud sine fine incendium perfidorum*, etc. Et Petrus Damianus, in vita Odilonis conjectatur, gravissima flammarum incendia, quæ in quibusdam Siciliæ locis evomuntur, ab illis locis inferni ascendere, in quibus animæ

reproborum diversa luunt supplicia, pro certo habens, atque supponens, gehennalem ignem corporeum esse. Et hanc conjecturam docuit prius Gregorius, lib. 4 Dialog., cap. 35, et in cap. 30, aliam similem tradit de Theodorici regis anima, quæ in Vulcani ollam jactari visa est. Isidorus etiam, lib. 1, Sent., seu de summo Bono, cap. 28 et 29, hanc veritatem ut certam docet, dicens: *Ignem gehennæ corpora hominum torquere, et habere lumen ad damnationem, non ad consolationem*. Idem fere habet Prosper, lib. 3, de Vita contemplativa, c. 12: *Non videndi sensum habituri sunt, sed dolendi. Quorum continuus gemitus, cruciatus æternus, dolor summus torquent animam, non extorquent, puniunt corpora damnata, non finiunt. Quos ideo ignis inextinguibilis, sibi deputatos non extinguit, ut permanendo sentiendi vita, pœna permaneat*, etc. Hugo Eterianus, libro de Regressu animarum, cap. 12: *Unus (inquit) gehennæ ignis est in inferno, sed non uno modo omnes cruciat, etc.* Et infra: *Nec est in dubitationis parte locandum, ignem illiusmodi esse corporeum, in quo certum est spiritus cruciari*. Multa etiam in hanc sententiam tradit Julianus Toletus, lib. 2, Prognostic., cap. 13, 15, 17 et 18, et sequentibus, ubi etiam eandem sententiam Augustino tribuit, eamque prosequitur, cap. 38, 40, 41 et seq. Et nihilominus cap. 43, cum Augustino adjungit: *Neminem posse scire, qualis, vel ubi ille ignis sit*. Sed intelligendum arbitror, neminem posse id scire distincte, et in particulari, quoad speciem, et efficacitatem ejus, vel non scientia, sed fide, ac revelatione esse cognoscendum.

15. *Accedunt tandem Innocentius III, et Hugo et scholastici*.—Denique addi possunt Innocentius III, lib. 4, de Contemp. mund., cap. 6, et Hugo de S. Victore, lib. 2, de Sacram., p. 16, cap. 3, ubi habet hæc verba notanda: *Verissime auctoritate sacri eloquii, et catholicæ veritatis probatur testimonio, corporali, et materiali igne, animas etiam nunc ante suspensionem corporum cruciari*. Idemque de dæmonibus subjungit; imo inde probat animas spirituales posse ab igne corporeo cruciari, quia dæmones possunt. Quod cap. 4 et 5, ex Augustino, et Gregorio prosequitur. Consentiant Magister, et scholastici 2, dist. 6 et 7, et in 4, dist. 44, quos in duobus capitibus sequentibus referemus. Et Guilielmus, 1 p., de Univer., cap. 55, et divus Thomas, Opusc. 2, quod est Theologiæ compendium, cap. 179, ubi pœnam hanc ignis corporealem vocat, quia a corpore procedit, licet, ut recipitur in anima, aliquid spirituale esse

oporteat, ut videbimus, ibique addit, omnia, quæ in Scriptura de hoc igne inferni dicuntur, ad litteram, et non per metaphoram esse intelligenda.

16. *Ratione quoque, supposita fide, suadet assertio*.—Ratione non potest hæc veritas ostendi, quia et omnino supernaturalis est, et ex libera Dei voluntate, ac institutione pendet, ex his tamen, quæ revelata sunt, potest in hunc modum suaderi. Primo quia post diem Judicii homines reprobi punientur non solum in anima pœna spirituali, sed etiam in corpore pœna corporali; ergo per actionem alicujus corporalis agentis; ergo præcipue patientur ab igne vero et corporali. Est ergo in inferno ignis corporeus, sed ab eodem igne patiuntur dæmones, a quo patientur homines post diem Judicii, juxta illud Matth. 25: *Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo et Angelis ejus*; ergo ignis crucians dæmones corporeus est. Et hoc argumento utitur Gregorius supra: et sumitur ex libro de vera et falsa Pœnit. attributo Augustino, cap. 18. Secundo possumus argumentari ponderando amplius verbum illud Christi: *Qui paratus est diabolo et Angelis ejus*. Nam inde colligunt omnes, ignem illum esse aliquam substantiam distinctam ab Angelis, eisque concreatam, et a Deo paratam in supplicium Angelorum peccantium; ergo non est aliquis actus tristitiæ, vel remorsus conscientia, vel aliquid simile in ipsis Angelis existens: neque etiam fingi potest, quod sit substantia spiritualis distincta ab ipsis Angelis, ut videtur per se notum; ergo est aliquod corpus, veram rationem ignis habens.

17. Tertio, quia præter pœnam damni, quæ respondet aversioni, est in damnatis omnibus etiam dæmonibus pœna sensus: quæ respondet conversioni ad creaturam, ut quantum unusquisque in creaturarum amore delectatus est, tantum ab aliqua creatura, ut instrumento Dei patiat. Hæc autem ratio etiam in dæmonibus locum; habet et ideo eos etiam ab extrinseco agente creato pati oportuit: quod potius corporale, quam spirituale esse debuit, tum quia spiritus non essent ad hujusmodi officia apti: nam vel sunt boni, vel mali, boni non erant tali munere deputandi; mali autem Angeli potius ad patiendam, quam ad inferendam talem pœnam, deputari oportuit: tum etiam quia ad majorem dæmonum confusionem, congruum fuit alicui corpori alligari, et subdi, ut ab eo paterentur. Hæc vero supposita congruentia, DEUS ad hoc opus ignem potius, quam aliud corpus destinavit, quia vo-

luit, vel quia ob magnam ignis activitatem, majorem quamdam proportionem ad illud habebat, quamvis de aliis etiam corporibus dubitetur, ut videbimus.

18. *Judicium auctoris de natura ignis quantum ad formam*.—Quærent autem aliqui, an ille ignis sit ejusdem speciei cum igne elementari. Et respondet Soto, in 4, dist. 50, affirmando esse ejusdem speciei, alterius vero materia; sed (ut dixit Augustinus) *nemo hominum scire potest, qualis ille ignis sit*, utique in essentia, seu substantia, specie, et proprietatibus suis. Quia vero sacra Scriptura corpus illud ignem frequenter, et constanter appellat, verisimiliter credi debet, tale esse corpus illud, ut univoca ratione sub appellatione ignis comprehendatur. Alioquin si tantum æquivoce ignis dicatur, jam non proprie, sed per metaphoram, vel analogiam ignis vocatur, considerata significatione illius vocis, prout nos illa utimur. Est autem considerandum, communi usu, non solum purum elementum ignis proprie illa voce significari, sed etiam mixta aliqua imperfecta et elementaria, in quibus natura, et activitas ignis prædominatur, ut variae meteorologicae impressiones, vel etiam materia ignita, ut carbonis, etc., solent proprie ignis appellari. In hæc ergo generalitate recte dicitur, illum ignem esse ejusdem speciei cum elementari: et habere naturalem agendi vim, et facultatem, præsertim calorem ejusdem rationis cum igne usuali nostro. Et ideo credi potest habere etiam formam substantialem ejusdem speciei cum elemento ignis, saltem in aliquibus ejus partibus subtilioribus et calidioribus: sicut de ferro candenti, et ignitis carbonibus, quoad ignem in eorum poris inclusum, probabilis est.

19. *Et quantum ad materiam*.—Unde a fortiori dubium non est, quin ignis ille quoad materiam primam ejusdem rationis cum nostro sit: quia nec alia materia nobis nota, est capax talis formæ, aut talium qualitatum, nec sub cœlis alia materia invenitur, et supervacaneum est illa fingere. Nam licet ille ignis sit inextinguibilis, et ideo incorruptibilis videatur, non est opus, ut sit incorruptibilis ab extrinseco ex parte materiae suæ, sicut cœlum esse creditur: sed potest esse incorruptibilis absque miraculo ratione loci, ubi non habet contrarium, a quo corrumpatur, et ratione ingentis multitudinis, et activitatis; unde provenit, ut nihil ab extrinseco pati possit. Et ob eandem rationem non indiget pabulo, ut perpetuo duret, quia a nullo circumstante, vel vicino corpore etiam secundum partes extingui